

**„Polski ruch ludowy w kształtowaniu odrodzonego
w 1918 r. państwa polskiego”
– projekt realizowany w stulecie niepodległości
przez Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego**

W czerwcu 2017 r. Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego wystąpiło do Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego z wnioskiem o dofinansowanie projektu pt. „Polski ruch ludowy w kształtowaniu odrodzonego w 1918 r. państwa polskiego”. Dotację na ten cel przyznano Muzeum w styczniu 2018 r.¹ Projekt realizowany ma być do maja 2019 r.

Celem projektu jest wzbogacenie wiedzy Polaków o działalności polskiego ruchu ludowego w procesie odzyskiwania niepodległości i kształtowania odrodzonego państwa. Osiągnięcie tego założenia zamierzano dokonać poprzez organizację:

- dwóch tematycznych wystaw: wystawy malarstwa pt. „W walce o niepodległość” oraz wystawy historycznej pt. „Chłopi i ruch ludowy w walce o Niepodległość”;
- trzech konferencji: pierwszej zatytułowanej „Powstanie i działalność Polskiej Komisji Likwidacyjnej 28 października 1918 r. w Galicji – pierwszego polskiego rządu dzielnicowego”, drugiej – „Aby Polska była niepodległa i ludowa. Działalność polskiego ruchu ludowego na tle innych ruchów społeczno-politycznych” i trzeciej – „Ludowa wizja Niepodległej. Rząd ludowy w Lublinie”;
- publikację katalogu wystawy historycznej;
- publikację materiałów z konferencji w postaci trzech monografii zbiorowych;
- promocję wszystkich wydarzeń w prasie i sieci internetowej².

Głównym zadaniem organizacyjnym w realizacji pierwszej wystawy pt. „W walce o niepodległość” było przygotowanie pleneru malarskiego, z którego prace miały stanowić zasadniczą część ekspozycji. Organizacją pleneru zajęli się

¹ Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego (MHPRL), dział Instytut Ruchu Ludowego (IRL), pismo Urzędu Marszałkowskiego nr KP-DU-III.3031.18.2018.MW z 10 I 2018 r.

² MHPRL, dział IRL,teczka „Polski ruch ludowy w kształtowaniu odrodzonego w 1918 r. państwa polskiego”, sygn. MHPRL.800.3.2017,

dr Janusz Gmitruk, dyrektor Muzeum, oraz pracownicy Działu Inwentaryzacji. Komisarzem artystycznym pleneru, na którym spoczywał obowiązek doboru artystów, został Maciej Milewski. Plener, w którym uczestniczyło 30 artystów malarzy, odbył się w dniach od 25 czerwca do 30 czerwca 2018 r. w Ośrodku Fundacji Rozwoju „Agrawit” w Przewięzi koło Augustowa³. Efektem były obrazy, stanowiące, jak wspomniano, główne eksponaty wystawy. Warto zaznaczyć, że zgodnie z regulaminem pleneru, każdy z artystów miał obowiązek przekazania Muzeum jednej pracy powstałej w wyniku pleneru⁴. Wernisaż ekspozycji miał miejsce 18 września 2018 r. w Żółtej Karczmie – siedzibie MHPRL, gdzie wystawa prezentowana była do końca października 2018 r. Zgodnie z projektem wystawa pokazana została także w Oddziale Muzeum w Sandomierzu. Tam otwarcie ekspozycji odbyło się 7 grudnia 2018 r.⁵ W Sandomierzu wystawa ekspozowana będzie do połowy stycznia 2019 r., a następnie pokazywana w drugim oddziale Muzeum – w Piasecznie k. Gniewa, co zaplanowane jest na styczeń – luty 2019 r.

Inny charakter miała druga wystawa – historyczna – zatytułowana „Chłopi i ruch ludowy w walce o Niepodległość”. Jej przygotowaniem zajął się zespół w składzie Arkadiusz Indraszczyk, Paweł Kordel, Hubert Melion, Dorota Pasiak-Wąsik, Mateusz Ratyński. Grupa ta dokonała przygotowania tekstów narracji historycznej wystawy, wyboru eksponatów. Aranżacją plansz wystawowych zajął się Krzysztof Gawrychowski z firmy OFI, a przy aranżacji całości wystawy nieocenieni okazali się Anna Cieciera i Paweł Osica, pracownicy administracji Muzeum.

Na wystawie zaprezentowano historię powstawania ruchu ludowego i jego kształtowania się jako ruchu niepodległościowego, ludowcy bowiem realizację swych postulatów – emancypacji obywatelskiej, politycznej, kulturowej i gospodarczej wsi – łączyli z koniecznością odzyskania niepodległego państwa. Przy użyciu fotografii, prasy, dokumentów archiwalnych, pokazano jak ruch ludowy współtworzył wszystkie ważniejsze organizacje o charakterze patriotycznym i paramilitarnym (m.in. Drużyny Bartoszkowe, Komisję Skonfederowanych Stronnictw Niepodległościowych, Naczelny Komitet Narodowy, Tymczasową Radę Stanu itd.), które przed wybuchem wojny przygotowywały społeczeństwo polskie do czynu zbrojnego, a w trakcie wojny organizowały i koordynowały działalność niepodległościową. Warte tu przypomnienia były wystąpienia posłów ludowych Włodzimierza Tetmajera i Wincentego Witosa z 1917 r. Tetmajer był współtwórcą i referentem słynnej rezolucji majowej, w której Koło Polskie domagało się pełnej niepodległości Polski z dostępem do morza. Witos powtórzył te żądania w przemówieniu podczas obrad Rady Państwa, w którym wytknął

³ Tamże, Lista obecności na plenerze, Przewięź k. Augustowa, 25-30 czerwca 2018 r.

⁴ Tamże, Dział Inwentaryzacji, materiały z pleneru malarskiego w dniach 25-30 czerwca 2018 r.

⁵ Tamże, Dział IRL,teczka „Polski ruch ludowy w kształtowaniu odrodzonego w 1918 r. państwa polskiego”, sygn. MHPRL.800.3.2017

rządowi Austro-Węgier liczne jego nadużycia i zbrodnie popełnione w czasie wojny wobec Polaków.

Barwnym uzupełnieniem materiału historycznego były naklejki okienne, znaczki organizacyjne, znaczki kwestarskie, broń palna i biała z okresu I wojny światowej oraz kilka obrazów. Całość wystawy oparto na zbiorach Muzeum oraz Zakładu Historii Ruchu Ludowego⁶. Opublikowano także katalog wystawy.

Jak wcześniej zaznaczono, prócz opisanych wyżej wystaw, w ramach projektu zorganizowano trzy konferencje.

Pierwsza, zatytułowana – „Powstanie i działalność Polskiej Komisji Likwidacyjnej 28 października 1918 r. w Galicji – pierwszego polskiego rządu dzielnicowego” – odbyła się 14 września 2018 r. w Muzeum Niepodległości, a dokładniej w Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej przy ul. Skazańców 25. Współorganizatorem konferencji było Muzeum Niepodległości. Udział w niej wzięli naukowcy, którzy wygłosili następujące referaty:

- dr Tadeusz Skoczek (Muzeum Niepodległości) – „Przy Tobie Najjaśniejszy Panie stoimy...”;
- prof. dr hab. Marek Przeniosło (Uniwersytet Jana Kazimierza) – „Źródła do dziejów Polskiej Komisji Likwidacyjnej”;
- dr Janusz Gmitruk (MHPRL) – „Rola i miejsce Polskiej Komisji Likwidacyjnej i jej przewodniczącego Wincentego Witosa w odzyskaniu niepodległości”;
- dr Kazimierz Baścik (Ludowe Towarzystwo Naukowo-Kulturalne. Oddział w Krakowie) – „Ludowcy w PKL”;
- dr Mirosława Bednarzak-Libera (MHPRL) – „Polska Komisja Likwidacyjna na rzecz poprawy sytuacji materialnej ludności Galicji (1918-1919)”;
- mgr Krzysztof Bąkała (Muzeum Niepodległości) – „Relacje pomiędzy Polską Komisją Likwidacyjną a Tymczasowym Komitetem Rządzącym w świetle archiwaliów”;
- prof. dr hab. Henryk Cimek – „Republika tarnobrzeska – radykalna wizja odradzającej się polskiej demokracji”;
- dr Jan Engelgard (Muzeum Niepodległości) – „Polityka Narodowej Demokracji w Galicji w latach 1917-1918”;
- dr hab. Arkadiusz Indraszczyk (Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach) – „Rola Galicji w odzyskiwaniu niepodległości przez państwo polskie”.

Na konferencji przypomniano o tym, w jaki sposób polskie nurty polityczne dokonały przejścia władzy w Galicji, przejmując zarząd nad regionem aż do czasu objęcia Galicji administracją przez rząd polski w Warszawie. Ludowcy odegrali w tym procesie ogromną rolę. Na czele PKL stanął Wincenty Witos, a kilku

⁶ Zob. *Wystawa w Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego. Chłopi i ruch ludowy w walce o niepodległość*, „Zielony Sztandar” nr 47, 21-27 XI 2018, s. 50-52.

innych ludowców objęło stanowiska naczelników ważnych departamentów, jak Zygmunt Lasocki – Wydziału Administracyjnego, Włodzimierz Tetmajer – Wydziału Wojskowego, Władysław Długosz – Wydziału Rolnictwa, Andrzej Kędzior – Wydziału Rolnictwa. Powstanie i działalność PKL pozwoliła na bezkrwawy powrót Galicji spod rządów austriackich do macierzy polskiej⁷.

Druga konferencja – zatytułowana „Aby Polska była niepodległa i ludowa. Działalność polskiego ruchu ludowego na tle innych ruchów społeczno-politycznych” – miała miejsce 29 października 2018 r. w siedzibie Sejmu RP w Warszawie. Konferencję tę współorganizowali: Muzeum oraz Klub Poselski Polskiego Stronnictwa Ludowego – Unii Europejskich Demokratów i Ludowe Towarzystwo Naukowo-Kulturalne.

Wygłoszono następujące referaty:

- prof. dr hab. Jan Jachymek i dr hab. Marcin Wichmanowski (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej) – „Myśl niepodległościowa w programach ludowców”;
- dr Ryszard Miazek (MHPRL) – „Socjalne aspekty walki ludowców o Niepodległość”;
- dr Mirosława Bednarzak-Libera (MHPRL) – „Wkład ludowców z zaboru austriackiego w walkę o niepodległość”;
- mgr Mateusz Ratyński (MHPRL) – „Wkład ludowców z Królestwa Polskiego w walkę o niepodległość”;
- dr Tadeusz Boruta (UPH Siedlce) – „Chłopi w armiach państw zaborczych”;
- prof. dr hab. Romuald Turkowski (Uniwersytet Warszawski) – „Wiejski ruch młodzieżowy w walce o niepodległość”;
- prof. dr hab. Michał Śliwa – „Socjaliści w odbudowie niepodległości”;
- dr Jan Engelgard (Muzeum Niepodległości) – „Narodowa Demokracja w walce o niepodległość”;
- dr Janusz Gmitruk (MHPRL) – „Drogi Piotra Szymanka do Niepodległej”;
- mgr Michał Wójtowicz (MHPRL) – „Wincentego Witosa droga do niepodległej Polski”;
- prof. dr hab. Mariana Marka Drozdowskiego – „Walka o miejsce Polski w Europie na konferencji pokojowej w Paryżu”;
- mgr Henryk Nicpoń – „Mniejszości narodowe wobec odzyskania niepodległości przez państwo polskie”.

Referenci przedstawili najważniejszą działalność niepodległościową Polaków i ich osiągnięcia na tym polu⁸.

Trzecią konferencję – pt. „Ludowa wizja Niepodległej. Rząd ludowy w Lublinie” – zorganizowano dokładnie w 100. rocznicę utworzenia tegoż rządu – 8 listopada

⁷ Zob. *Polska Komisja Likwidacyjna – pierwszy rząd dzielnicowy Niepodległej*, „Zielony Sztandar” nr 40, 3-9 X 2018, s. 52-54.

⁸ Zob. *Działalność polskiego ruchu ludowego na tle innych ruchów społeczno-politycznych. Aby Polska była niepodległa i Ludowa*, „Zielony Sztandar” nr 45, 7-13 XI 2018, s. 44-46.

2018 r. – i w tym samym budynku, w którym odbyło się jego pierwsze posiedzenie. Gmach ten jest obecnie siedzibą Wydziału Politologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Konferencję Muzeum zorganizowało razem z Zakładem Myśli Politycznej Wydziału Politologii UMCS oraz Oddziałem Ludowego Towarzystwa Naukowo-Kulturalnego w Lublinie. Obrady toczyły się w trzech częściach.

W pierwszej części zaprezentowano powstanie i działalność Tymczasowego Rządu Ludowego Republiki Polskiej i myśl polityczną ludowców na przełomie XIX i XX wieku. Wystąpili dwaj referenci:

- prof. dr hab. Jan Lewandowski – „Polska musi być Ludową lub upadnie”;
- prof. Wojciech Sokół (UMCS) – „Koncepcje systemów wyborczych partii nurtu ludowego u progu niepodległości”.

W części drugiej, poświęconej wizerunkowi rządu ludowego w ówczesnej polskiej prasie politycznej, referaty wygłosili:

- prof. dr hab. Ewa Maj (UMCS) – „Wizerunki ludowców w prasie u progu niepodległości Polski”;
- prof. dr hab. Alicja Wójcik (UMCS) – „Obrazy rządów Ignacego Daszyńskiego i Jędrzeja Moraczewskiego na łamach prasy ludowej”;
- dr Anna Szwed-Walczak (UMCS) – „Tymczasowy Rząd Ludowy Republiki Polskiej w Lublinie na łamach polskiej prasy politycznej”;
- mgr Łukasz Jędrzejki (UMCS) – „Obraz rządu Ignacego Daszyńskiego w publicystyce „Robotnika”, organu prasowego Polskiej Partii Socjalistycznej”.

Referenci pokazali, w jaki sposób pisano o rządzie ludowym, jakich używano instrumentów kreacji wizerunku medialnego, co wpływało na zamieszczanie pozytywnych i negatywnych wypowiedzi.

Część trzecia dotyczyła postaw polityków wobec rządu ludowego. Referaty wygłosili:

- dr Ewelina Podgajna (UMCS) – „Wincenty Witos wobec Tymczasowego Rządu Ludowego Republiki Polskiej w 1918 roku”;
- dr Grzegorz Niećko (Biblioteka Miejska w Niemcach) – „Irena Kosmowska wobec niepodległości”;
- dr hab. Marcin Wichmanowski (UMCS) – „Aleksander Bogusławski wobec rządu ludowego”;
- dr Eleonora Kirwiel (UMCS) – „Na obrzeżach państwowości. Rywalizacja polityczna w województwach północno-wschodnich Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1918-1922”.

Największą dyskusję w tej części konferencji wzbudził referat dr Eweliny Podgajnej, w którym wyjaśniała motywy postawy Witosy, który odmówił wejścia do rządu lubelskiego⁹.

⁹ Zob. *Ludowa wizja Niepodległej. Rząd ludowy w Lublinie*, „Zielony Sztandar” nr 48, 28 XI – 4 XII 2018, s. 50-52.

Sprawozdania z konferencji, jako forma promocji projektu oraz samych konferencji, opublikowane zostały w „Zielonym Sztandarze”, tygodniku o zasięgu ogólnopolskim.

Z pierwszych dwóch konferencji sporządzono relacje filmowe, które jako materiał promocyjny opublikowano na stronie internetowej Muzeum, na muzealnej stronie w portalu społecznościowym Facebook i na portalu YouTube.

Zgodnie z zapisami projektu w 2018 r. opublikowano monografię zbiorową pt. *Powstanie i działalność Polskiej Komisji Likwidacyjnej 28 X 1918 r. w Galicji – pierwszego polskiego rządu dzielnicowego* pod redakcją naukową Janusza Gmitruka. Promocję tej książki przeprowadzono na 31 grudnia 2018 r. o godz. 11.00. Materiały z dwóch pozostałych konferencji opublikowane zostaną w roku 2019.